

CÜMLEDE ANLATIM BİÇİMLERİ

NESNEL ANLATIM: Doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye değişmeyen, kanıtlanabilir olan ifadelere nesnel anlatım denir.

- Çocuklar yoldan geçenlere bakıp gültütiyordu.
- Yarışmada jüri üyesiydim.

ÖZNEL ANLATIM: Doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye göre değişebilen ifadelerdir.

Öznel anlatımlarda kişisel duygu ve izlenimlere yer verilir.

- Bu kitap her yönüyle çok güzel.
- Amasya, ülkemizin en güzel şehridir.

DOĞRUDAN(DÜZ) ANLATIM: Kişinin kendi düşüncesini yine kendi ifadesiyle anlatmasına veya herhangi bir kişiye ait bir sözü hiçbir değişikliğe uğratmadan olduğu gibi aktarmaya doğrudan anlatım denir.

Bu tür anlatımlarda söz başkasından alınmışsa genellikle tırnak içinde gösterilir.

- Sait Faik: "Sanatta her şey insanı sevmekle başlar." diyor.
- Mehmet Kaplan'ın dediği gibi, "Eğitimin temel öğretileridir."

DOLAYLI ANLATIM: Herhangi bir kişiye ait bir sözün biçim bakımından değiştirilerek aktarılmasıdır. Dolaylı anlatımda başkasının sözü sadece biçim bakımından değiştirilir, anlam değiştirilemez.

- Sait Faik, sanatta her şeyin insanı sevmekle başlayacağını belirtiyor.
- Mehmet Kaplan, eğitimin temelini öğretmenler olduğunu ifade etmiş.

MECAZLI ANLATIM: İçinde mecazlı sözlerin bulunduğu cümlelerdir.

- Soruma **doyurucu** bir cevap alamadım.
- Kaz gelecek yenden tavuk esirgenmez.

NOT: Mecazlı anlatıma **örtülü anlatım** da denir.

Destekleyici ve açıklayıcı ifadeler: Destekleyici ifade demek başkasının söylediği bir ifadeyi kabul edip o yönde örnekler vermek demektir. Açıklayıcı ifade ise genelde kendi söylediğini daha somut hale getirmek için örnekler verilmesidir. Bu ifadeler genel olarak aşağıdaki gibi ifade edilir: **Yani, Mesela, Örneğin,, Doğrusu, Hatta, Benim de düşündüğüm gibi, Adeta Bir başka deyişle...**

Örnek: Derslerine çok çalışmalısın **yani** başarılı olmak zorundasın.

ÇEŞİTLİ DUYGU, DÜŞÜNCE VE DURUMLARI BİLDİREN CÜMLELER

VARSAYIM: Sonuçları üzerinde akıl yürütmek için gerçekleşmemiş bir olay ya da durumu gerçekleşmiş gibi düşünmeye **varsayım** denir.

Cümlede varsayım anlamı **diyelim ki, tut ki, farz et ki, kabul edelim ki** gibi kalıplaşmış sözlerle kazandırılır.

- Diyelim ki sınavı kazandın...
- Tut ki istediğin parayı buldun...

İÇERİK VE ÜSLUP: Sanatçıların eserlerinde uyguladıkları anlatım özelliklerinin tümüne üslup denir.

Bir sanat eseri için "Ne anlatıyor?" sorusu konuyu yani içeriği, "Nasıl anlatıyor?" sorusu üslubu gösterir.

"**Yazar** yapıtında 1.Dünya Savaşı yıllarındaki insanların çektiği acıları gözler önüne serer." (içerik)

"Bu öykü köyden kente göçü anlatıyor." cümlesi konuyla ilgilidir. "**Yazar, öyküsünde kişileri yöresel ağzularla konuşturmuş.**" cümlesi ise yazarın üslubuyla ilgilidir.

"**Şair, şiirlerinde yalnız bir dil kullanmıştır.**" cümlesinde de şairin üslubuna yer verilmiştir.

ÖN YARGI (PEŞİN HÜKÜM): Bir olay veya kişi hakkında önceden karar vermektir.

Ön yargı olumlu veya olumsuz olabilir.

- Bu soruyu kimse çözemez.
- Bu takım bu sene şampiyon olur.
- Arkadaşım bu sınavı kazanır.

YAKINMA: Herhangi bir durum, olay ya da kişiyle ilgili olarak dert yanma, sızlanma, şikayette bulunmaktır.

- Çocuğunuz az çalışıyor, ders dinlemiyor.
- Çok yetenekli ama haylazlık yapıyor.

ELESTİRİ: Bir sanatçı veya sanat eseri hakkında olumlu veya olumsuz bir değerlendirme yapmaya denir.

- Sözcük seçimindeki özensizlik şiiri basitleştirmiş.
- Sanatçı, konuya verdiği önemi dil ve anlatıma vermemiş.

ÖNERİ: Bir konuya çözüm getirmek için öne sürülen düşünce veya tekliftir.

- Biraz daha çalışırsanız daha iyi olur.
- Bu sınav sistemi en kısa zamanda değişmelidir

OLASILIK (İHTİMAL): Gerçekleşmesi mümkün olan bir olay ya da durumu ifade eden yargılardır.

- Çocuklar şimdi Ankara'ya varmıştır.
- Bu sınavdan iyi not alabilirim.

ABARTMA (MÜBALAĞA): Bir nesneyi ya da durumu olduğundan fazla veya az (büyük ya da küçük) göstermektir.

- Hasta ateşler içinde yanıyor.
- Dünyalar kadar kitabı var.
- Bir of çeksem karşıki dağlar yıkılır.

BEĞENME: Bir şeyi iyi ve güzel bulma, ondan hoşlanma, onu takdir etmedir.

- Bu evin çok güzel bir manzarası var.
- Yazar, çok güzel bir öykü yapmış.

PİŞMANLIK: Yaptıklarının yanlışlığını görüp üzülme.

- Keşke sınava daha iyi hazırlansaydım.
- Bu sözleri söylememeliydim.

ÖZLEM: Bir kişiye, yere veya duruma kavuşma isteğidir.

- O güzel günler bir daha gelse.
- İstanbul'daki günlerim gözümde tütüyor.
- Çocukluğumuzda ne güzel oynardık.

ÇARESİZLİK: Herhangi bir olay veya durum karşısında bir şey yapamama, çaresiz olma.

- Araba göz göre göre yandı.
- İşler kötü gidiyor, elimden bir şey gelmiyor.

KARAMSARLIK: İçinde bulunulan duruma, geleceğe olumlu bakamamaktır.

- Bu sınavı asla kazanamam.
- Geleceğimden endişeliyim.

UYARI: Herhangi bir konu veya sorun üzerine dikkat çekme, insanları uyarmadır.

- Burada denize girmek tehlikelidir.
- Piknik bittikten sonra ateşin söndüğünden emin olmalıyız.

SİTEM: Bir kişi, durum ya da söz karşısında hissedilen kırgınlık, alınganlık gibi duyguların öfkelenmeden ifade edilmesidir.

- Bizi düğüne çağırmadılar, alacakları olsun.
- Nasıl oldu da beni hatırlayabildin?
- Kırıl yılda bir çağrılarına cevap verir.

BIKKINLIK (USANC):

- Böyle filmleri izlemekten gına geldi.
- Yine mi aynı yemeği yiyeceğiz?
- Şu işten bir kurtulabilseydik.

KÜCÜMSEME: Değer ve önem vermemek, küçük görmek.

- Böyle bir şiiri çocuklar da yazar.
- Birkaç dersten iyi not aldı diye kendini dahi sanıyor.

AZIMSAMA: Bir şeyin umulandan az olduğu yargısına varmak, daha fazlasını istemek, az görmek, az bulmak.

- Bu paraya iş yapılmaz ki...
- Bu maaş ev kirasına bile yetmez.
- Bu not beni tatmin etmedi.

ESİTLİK: herhangi bir konuda eşitlik olduğunu ifade eden cümlelerdir.

- Her öğrenci bu konuda üç soru hazırlayacak.
- Kazandıkları paraları kardeş payı ettiler.
- Düşen mirastan aslan payını arkadaşım aldı. (Eşitsizlik)

CÜMLELERDE ÇEŞİTLİ ANLAM İLGİLERİ

AMAC-SONUÇ: Bir eylem bir amaca bağlanıyorsa amaç ilgisi var demektir.

-mak için, diye, amacıyla gibi sözcükler ve **-e** durum eki cümlede amaç ilgisi kurar.

- Ehliyet almak için kursa gittim.
- Yurt dışına yabancı dil öğrenmeye gitti.
- Geçmiş olsun demek için uğradım.

KOŞUL (ŞART)-SONUÇ: Bir yargının gerçekleşmesini şarta bağlayan cümlelerdeki ilgidir.

- Ucuza bulursam iki takım elbise alacağım.
 - Kışın çok kar yağarsa yazın ürün bol olur.
- NOT:** Koşul ilgisi genellikle **-se, -sa** şart ekiyle yapılır.

SEBEP-SONUC İLİŞKİSİ: Bir sebebe bağlı olarak gerçekleşen yargılarda bu ilişki vardır.

-dığı için, -den dolayı, ile, diye, yüzünden, sebebiyle, çünkü, -den, -mesi vb. ek ve sözcükler sebep sonuç ilgisi kurar.

- Geç yattığım için erken kalkamadım.
- Çok konuşmaktan dilim şişti.
- Pencerenin açılması ile kağıtlar dağıldı.
- Eve geç geldi, çünkü toplantısı uzun sürmüştü.
- Sessiz kalması babasını kızdıırıyordu.
- Balkonda oturmasının nedeni içerinin çok sıcak olmasıdır.

BİRLİKTELİK İLGİSİ: İle, de, ve bağlaçları ve ile edatı tarafından sağlanır.

- Dayımlar da geldi.
- Okula kardeşimle gittim.
- Annem ve ablam çamaşır yıkıyor.

ARAC İLGİSİ: Bu ilgi ‘‘ile’’ edatıyla sağlanır.

- Ankara’ya otobüsle gideceğim.
- Tahtaları fırça ile temizledim.

KARŞILAŞTIRMA İLGİSİ: Aralarında anlamca ilgi bulunan iki kavram,durum ya da nesneyi ben-zeyen veya ayrılan yönleriyle kıyaslamaktır.

Karşılaştırma ilgisi **gibi, kadar, daha, en, çok, fazla, göre** gibi sözcüklerle yapılır.

- Edebiyat türlerinden şiiri daha çok severim.
- En başarılı sporcu takımdan ayrıldı.
- Ali de Ahmet kadar çalışkandır.
- Hava düne göre daha soğuk.

AŞAMALI DURUM BİLDİREN CÜMLELER:

Bir durumun olumlu ya da olumsuz yönde giderek aşama gösterdiğini anlatan cümlelerdir.

- Çiftlikte üretim gittikçe artıyor.
- Havalar gündün güne ısınıyor.
- Arabanın sesi yavaş yavaş duyulmaz oluyor.

KARSIT (ZIT) DURUMLAR İCEREN

CÜMLELER: Aynı cümlede olayların ya da kişilerin zıt özelliklerinin bir arada verilmesidir.

- Et, faydalı bir yiyecektir;ama çok yenilirse zararlı olabilir.
- Sesi çok güzel ama yine de dinleyenleri canından bezdiriyor.

ATASÖZLERİ

Söyleyeni belli olmayan, genel kural niteliğindeki ders ve öğüt verici özlü sözlere **atasözü** denir.

Atasözlerinin Özellikleri

1. Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Söyleyiş özellikleri değiştirilemez.

2. Kısa ve özlü sözlerdir.

- Dikensiz gül olmaz.

3. Atasözlerinde çoğunlukla geniş zaman kipi kullanılır. Öğüt niteliğindeki atasözlerinde emir kipi de sık sık kullanılır. Diğer kiplerle çekimlenmiş atasözleri de vardır ama bunlar sayıca çok değildir.

- Görünen köy kılavuz istemez.
- Bin bilsen de bir bilene danış.
- Ateş düştüğü yeri yakar.

3. Atasözleri çoğunlukla mecaz anlamlıdır.

- Mum dibine ışık vermez.
- Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.

4. Çok fazla olmasa da gerçek anlamlı atasözleri de vardır.

- Bugünün işini yarına bırakma.
- Dost ile ye, iç, alışveriş etme.
- Akıl yaşta değil baştadır.
- Akıl için yol birdir.

Hayıflanma - Üzülme Anlamı Taşıyan Cümleler : Kişinin olmasını isteyip de gerçekleşmeyen durumlarla ilgili kendi kendine üzülmesi ve pişmanlık duymasısıdır. Yani kişinin yapmadığı işten üzüntü duymasısıdır. Hayıflanmada üzüntü duyulan olayda özne etken değildir. Hayıflanma ifade eden sözcükler ‘‘eyvah, yazık’’ gibi sözcüklerdir.

Örnek :

- ✓ Kuşlar göç ediyor, ne yazık ki kış geliyor.
- ✓ O güzelim kız, birkaç yılda çöküp yaşlandı.

DEYİMLER

En az iki sözcüğün genellikle gerçek anlamından uzaklaşarak kalıplaşması ile oluşan söz gruplarıdır.

Deyimlerin Özellikleri

1. Kalıplaşmış sözlerdir. Sözcüklerin yerleri değiştirilemez.

2. Çoğunlukla mecaz anlamlıdır.

- Pireyi deve yapmak
- Karnı zil çalmak

3. Gerçek anlamlı deyimler de vardır ama sayıları çok azdır.

- Çoğu gitti,azı kaldı.
- Ağzına bir şey koymamak.
- İyi gün dostu
- Alan razı satan razı

4. Deyimler genel yargı bildirmeyen, öğüt vermez, genel kural niteliği taşımaz. Bu yönleriyle atasözlerinden tamamen ayrılırlar.

5. Deyimler çeşitli durumları daha güzel ifade etmek için kullanılır.

- Pişmiş aya su katmak (olmuş bir işi bozma durumu)
- Eli boş dönmek (bir işte umduğunu bulama durumu)
- Etekleri zil çalmak (sevinme durumu)

Duygusal anlatımlı Cümleler:

Sevinmek, üzülme, telaşlanmak, kaygılanmak, umutlanmak gibi duyguların anlatıldığı ifadelere duygusal anlatım adı verilir. Duygusal anlatım ile kendi duygularımızı anlatırız ya da başkalarının duygularını anlatırız.

Duygusal anlatıma örnekler:

*Zavallı çocuğu o halde görünce içim burkıldı.

*Karşımda onu görünce içim içime sığmadı.

Tanım Cümleleri : Tanımlama; bir kavramı, bir durumu nitelik ve özellikleriyle belirleme, işlevini gösterme ya da onu benzerlerinden ayıran ayırıcı yönlerini göstermeye denir. Bu amaçla kurulan cümlelere de tanım cümlesi denir. Bir kavramın, bir varlığın anlatıldığı cümleye "Bu nedir?", "Bu şey nedir?" sorusunu yönelttiğimizde yanıt alabiliyorsak bu cümle bir tanım cümlesidir. **Örnek :**

- ✓ Roman, olmuş ya da olabilecek olayları anlatan uzun bir edebiyat eseridir.
- ✓ Sanatsal yaratımın temeli, doğayı taklit etmek değil, yeniden biçimlendirmektir.

ÖZDEYİŞ (VECİZE)

Söyleyeni belli olan özlü sözlere **özdeyiş** denir. Özdeyişler genellikle çeşitli alanlarda bilgi sahibi olmuş ünlü kişilerin söylediği anlamca zengin sözlerdir.

Ünlü bir kişinin söylediği her söz özdeyiş sayılamaz. Sözün güzel olması ve derin anlamlar taşıması gerekir.

- Hayatta en hakiki mürşit ilimdir. (Atatürk)
- Bana bir harf öğretenin kölesi olurum.(Hz Ali)
- Adalet mülkün temelidir. (Hz Ömer)

Genel ve Özel Anlamlı Cümleler :

Aralarındaki ortak özelliklere göre, daha çok varlığı kapsayan, aynı kavramları topluca düşündüren sözcüklere genel; anlamları sınırlı olan, kavramları teke tek düşündüren sözcüklere özel anlamlı sözcükler denir. Buradan hareketle genel anlamlı sözcüklerin kullanıldığı cümleler, genel, özel anlamlı sözcüklerin kullanıldığı cümleler ise özel anlamlı yargı içerir.

Örnek

- ✓ Geri kalmış ülkelerde spora hiç önem verilmez. (Genel Anlamlı)
- ✓ Hindistan, futbola hiç önem vermeyen bir ülkedir. (Özel Anlamlı)